

Olasz állampolgárok Magyarországon a két világháború között ^[1]

E forrásközlésben arra vállalkoztam, hogy a Központi Statisztikai Hivatalnak az 1930. évi népszámlálás során keletkezett, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött adattáblái, valamint a levéltár vállalati iratanyagából kiválasztott két olasz–magyar vegyes alapítású társaság munkaügyi anyagának segítségével megállapítsam az 1930-as években Magyarországon élt olasz állampolgárok számarányát, és egy-két levéltári dokumentumon keresztül konkrét személyeket is bemutassak. Nem törekedtem teljes körű áttekintésre, sokkal inkább izelítőnek szántam az írást, hogy olyan jellegű levéltári forrásokat is bemutathassak, amelyek a kevésbé kutatottak közé tartoznak.

Bevezető

Az első világháborút lezáró békerendszerből fakadó határmeghúzásokat, valamint az Osztrák–Magyar Monarchia szétesését követően az olasz külpolitikai törekvések egyik kiemelt célja volt, hogy befolyást szerezzenek a Duna-medence térségére. Mivel a területrendezésekkel Magyarország mellett Olaszország is elégedetlen volt, megindult a két fél közeledése. Az 1927. évi magyar–olasz örök barátsági és választott döntőbíráskodási szerződés megkötése után Olaszország fontos kereskedelmi partnerré lépett elő. A két világháború közötti időszakban számos kétoldalú megállapodás és vegyes alapítású vállalat született a két ország közötti árucserre-forgalom fellendítésére, szabályozására, amelyek különböző engedményekkel tették könnyebbé a hazai és az olasz vállalatok számára az export-import tevékenységet. A gazdasági kapcsolatok fejlődésével egyidőben olasz munkaerő is érkezett Magyarországra.

A Központi Statisztikai Hivatal épülete

Forrás: Vasárnapi Újság, 1898/2.

E tanulmány célja, hogy az 1930. évi népszámlálási adatokból kiindulva képet adjon a hazánkban tartózkodó olasz állampolgárokról a Központi Statisztika Hivatal adattábláinak segítségével. Ehhez adalékkal szolgál még két kiemelt jelentőségű magyar–olasz vegyesvállalat munkaügyi nyilvántartása, melyből megtudható az ott munkát vállalt olaszok neve, beosztása és illetménye. A tanulmány nem törekedett a teljességre, a mintavételezéssel inkább prezentálni kívánta azokat a hazai levéltári forrásokat, melyek felhasználhatók a Magyarországon élő külföldi honos állampolgárok kutatására.

A statisztikai adatokból látható, hogy csekély számú olasz állampolgár tartózkodott az országban 1930-ban; ők is inkább gazdasági bevándorlók voltak, közöttük olyanokkal, akik munkájukból fakadóan átmeneti jelleggel tartózkodtak az országban és nem végleges letelepedési szándékkal érkeztek ide. Az olaszok esetében a szó klasszikus értelmében vett diaszpóráról nem beszélhetünk, mert bár külső körülményből (munkavállalás okán) fakadóan hagyták el az anyagországot, de nem kezdtek „kultúraépítésbe” Magyarországon, nem alapítottak kulturális intézményeket, és – mint már említettük – nem is feltétlen letelepedési szándékkal érkeztek az országba. Ugyanakkor úgy vélem, hogy a korszakban a két ország között fennálló élénk kapcsolatok miatt érdemes röviden áttekinteni a témát.

Az 1930. évi népszámlálás és módszertani háttere

Magyarországon 1869 óta tízévenként ismételték meg a népszámlálást. Az általam vizsgált időszakban csak 1930-ban volt, ezért támaszkodom csupán ezen statisztikai adatokra. Az 1930. évi népszámlálás módszere technikai újdonságot hozott azzal, hogy az egyéni számlálólapok adatait billentyűs lyukasztógéppel vitték át a feldolgozásra alkalmas gépkartyákra, és a feldolgozást számlálószervezetes rendezőgépen végezték. Az adatokat pedig főbb demográfiai csoportosítás szerint hozták nyilvánosságra – nem csak a nyers lakosságszám-adatokat közölve – a *Magyar Statisztikai Közlemények* 83. kötetében 1932-ben. Jelen forrásközlés szempontjából a külföldi honosok megoszlása érdekes az adattáblákon. A Trianon utáni Magyarország területén 81 491 külföldi honost írtak össze, ami az összlakosság 0,9%-a volt. Az 1920. évi népesség-összeírásban 1,1% volt ugyanez az adat. Az összlakosság 1930. december 31-én ugyanakkor 8 688 319 fő volt.

[1]

Az óbudai raktár

[3]

Az olasz állampolgárok számaránya az 1930. évi népszámlálási adatok tükrében

Az 1930. évi népszámlálást a Központi Statisztikai Hivatal adattáblái alapján, melyek a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára óbudai épületében találhatóak, *Penka Pejkovszka* és *Demeter Gábor* dolgozta fel tudományos módszerekkel.[2] Az adatok közlésekor nagyban támaszkodom az általuk publikált tanulmány vonatkozó részeire, valamint a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában[3] található KSH statisztikai adattáblákra. A Magyarországon tartózkodó olasz állampolgárok lélekszáma 1742 fő volt az összeírás idején, közülük 866 férfi és 876 nő volt. Az összes, akkoriban Magyarországon élő külföldi állampolgárból 2,1% volt olasz, összehasonlításképpen a Csehszlovákiából származó személyek 26,1%-ot tettek ki. Anyanyelvük tekintetében az 1742 főből csak 748 beszélt anyanyelvként az olaszt, 50%-uk magyar anyanyelvű volt, a már említett tanulmány szerint vélhetőleg a fiumei elvándorlásnak köszönhetően. Munkaerőpiaci aktivitásuk szerint 51,8% vállalt valamelyik szektorban munkát – jellemzően a férfiak főleg az iparban –, és csak elenyésző részük élt napszámosként vagy házi cselédként; a kereskedelemben 9,8% dolgozott, ami a tanulmány második részében közölt forrásokat tekintve fontos adat.[4]

Az 1930. évi statisztikai táblák megyék szerinti kimutatásában is tárgyalja a külföldi honosok magyarországi eloszlását. Érdekességként Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyét vizsgáltam meg, ahol 139 olasz férfi és 146 olasz nő élt. Budapest felmérésekor kerületenként, és azon belül még alkerületenként is készültek kimutatások. A fővárosban összesen 792 olasz származású személy élt, főleg a belvárosban, illetve a XIII. kerületben.[5]

Az 1930. évi népszámlálás kimutatása a Pest-Pilis-Solt-Kiskun megyében élő külföldi honosokról

[4]

[Tovább a galéria oldalára](#) [5]

Az irat jelzete: MNL OL XXXII-23-h-F-1930 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Gyűjtemények, Központi Statisztikai Hivatal levéltára, Népszámlálások feldolgozási táblái – Eredeti, kézzel írt.

Az 1930. évi népszámlálás kimutatása a Budapesten élő külföldi honosokról

[6]

[7]

[Tovább a galéria oldalára](#) [8]

Az irat jelzete: MNL OL XXXII-23-h-F-1930 – Eredeti, kézzel írt.

Az 1930. évi népszámlálás kimutatása a Budapesten élő külföldi honosokról

[6]

[7]

[Tovább a galéria oldalára](#) [8]

Az irat jelzete: MNL OL XXXII-23-h-F-1930 – Eredeti, kézzel írt.

Guido Romanelli

A Magyar-Olasz Bank székháza

Forrás: Szabó Ervin könyvtár/Budapest gyűjtemény

Példa a Magyar-Olasz Bank Rt. személyzeti anyagában fellelhető olasz tisztviselőkre

Az 1920-ban a *Camillo Castiglione* vezette szindikátus által alapított Magyar-Olasz Bank Rt.[6] 1948-as működéséig több olasz állampolgárt is alkalmazott. Közülük is a legismertebb *Guido Romanelli* volt, aki az 1940-es években látta el a bank elnöki feladatait. Romanellit korábban a Magyarországi Tanácsköztársaság alatt ismerte meg a budapesti lakosság humanitárius tettei révén, később utcát is neveztek el róla.[7] E forrásközlésben munkatársának, *Gulli Luciano*nak a felmondását követően keletkezett összesítési tábláját közlöm. Luciano 1940–1943 között főkönyvelő volt a bankban, távozásának oka vélhetőleg a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939. évi IV. t. c. alkalmazása volt

Tisztviselők és egyéb havidíjas alkalmazottak.

KÖZPONTI IGAZGATÓSÁG.

Tisztviselők:

Dr.Schmidt Eligius Róbert	ügyvezető igazgató	P. 2.000.--	10000
Dr.Arcucci Ercole	műsz.igazgató	P 2.000.--	10000
Mihók János	főkönyvelő	P 670.--	
Dr.Ming Ferenc	oszt.vezető	P 462.--	
Domokos István	főpénztáros	P 636.--	
Jákli György	tisztviselő	P 651.--	
Klamarik Lóránt	s.könyvelő	P 300.--	
Csermák Klára	gépirónő	P 202.--	
Spalt Zsuzsanna	s.könyvelő	P 68.--	

Egyéb havidíjas alkalmazottak:

Angyal József	gépkocsivezető	P 400.--	
Vizsnyiczai Pál	iroda-altiszt	P 288.--	
	Összesen	P 7.677.--	

GEOFIZIKAI CSOPORT.

Tisztviselők:

Kiss András	mérnök	P 556.--	564.--
Erdélyi Sándor	m.tisztviselő	P 362.--	
Jóó József	m.tisztviselő	P 362.--	

Egyéb havidíjas alkalmazottak:

Gera Mihály	gépkocsivezető	P 352.--	
Patáki Ferenc	"	P 55.--	
	Összesen	P 1.689.--	1.695.--

ÜZEMVEZETÉSÉG

Gulyás Imre	üzemvezető	P 800.--	
Bognár János	m.tisztviselő	P 154.--	
	Összesen	P 954.--	

Gulli Luciano összesítési táblája

Az irat jelzete: MNL OL Z 83-A-10 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Gazdasági Levéltár, Magyar-Olasz Bank Személyzeti Osztály, Bejelentések, Gulli Luciano – Eredeti, gépelt.

A Magyar-Olasz Ásványolajipari Rt. és olasz munkavállalói

Az olajvállalatot 1942. szeptember 10-én alapította a magyar Kincstár és az olasz *Azienda Generáli Italiana Petroli* (AGIP) cég. Működésének célja az 1938–1941 között Magyarországhoz visszakerült felvidéki, erdélyi és muraközi területeken található ásványolaj és földgáz kutatása, kitermelése és feldolgozása volt.[8] Igazgatóságában politikusok, olajiparban jártas személyek és olasz üzletemberek voltak, mint például *dr. Szabó Gusztáv*, *Edmond del Bufalo*, *dr. Kádas Károly*, *dr. Telegdi Róth Károly*, *dr. Papp Simon*, *dr. Szilágyi Ernő*, *dr. Czéh József*, *Carafa d' Andria*, *Conta Ettore*, *Zamatte*, *Carlo*, *Musi*, *Maurilo*, *Antonecci*, *Alceste*. A második világháború után megindult a társaság felszámolása, ami 1949-ig húzódott a vagyontárgyak elosztása miatt; ezeket végül a Magyar-Szovjet Nyersolaj Rt. kapta meg. A vállalat a háborús okok miatt érdemi olajkitermelést nem hajtott végre, ellenben kutatásokat végzett Ugocsa és Máramaros megyék területén.[9] Személyzeti anyagában megtalálhatók a vállalat szervezeti struktúrája szerinti kimutatások az egyes alkalmazottakról, beosztásukról és illetményükről. A publikált kimutatásokat vizsgálva feltűnnek olasz állampolgárok nevei, olyanoké is, akik vezető beosztásban voltak, mint *dr. Aecucci Ercole* műszaki igazgató, de olyanoké is,

mint Piva Alberto lakatos vagy éppen Maini Armendo fűrmester. Ebből is látható, hogy nemcsak vezető beosztásban dolgoztak a cégnél olaszok, hanem kétkezi munkásként is.

Munkások /órabérek és napidíjak/		
<u>GEOFIZIKAI CSOPORT.</u>		
Papp Sándor	napidíjas	P 20.--
Bálintffy Károly	segédmunkás	P 74.--
<u>összesen</u>		<u>P 94.--</u>
<u>MÓLYPURÓ ÜZEM.</u>		
<u>a./iroda:</u>		
Borosányi Gyula	irodai alk.	P 107.--
Kiss Ernő	irodai alk.	P 107.--
Virágh István	küldőnc	P 96.--
<u>összesen</u>		<u>P 300.--</u>
<u>b./műhely:</u>		
Polácsy Antal	esztergályos	P 72.--
Héner Imre	kovács	P 90.--
Somogyi Ferenc	lakatos	P 77.--
Miklós Szilveszter	lakatos	P 71.--
Argyelán Demeter	munkás	P 52.--
Piva Alberto	lakatos	P 26.--
<u>összesen</u>		<u>P 388.--</u>
<u>c./fúrás:</u>		
Dankó István	fűrmester	P 143.--
Pócsik József	f.segéd	P 56.--
Nagy Antal	f.segéd	P 104.--
Péter Nyisztor	f.munkás	P 55.--
Kovács Mátyás	f.segéd	P 87.--
Vizauer Dezső	f.mester	P 80.--
Zagyva István	f.segéd	P 93.--
Nagy Bernát	f.segéd	P 84.--
Szász Béla	f.munkás	P 55.--
Tóth András	f.mester	P 92.--
Szidla János	f.segéd	P 85.--
Szász Sándor	f.segéd	P 87.--
Szima Miklós	f.munkás	P 53.--
Vancsó Dénes	f.munkás	P 20.--
Nagy József	f.munkás	P 20.--
Bertini Bertino	f.mester	P 24.--
Maini Armendó	f.mester	P 24.--
<u>összesen</u>		<u>P 1162.--</u>

Dr. Arcucci Ercole személyzeti anyaga

[10]

Az irat jelzete: MNL OL Z 1327-26 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Gazdasági Levéltár, Magyar Olasz Ásványolajipar Rt., Kimutatás – Eredeti, gépelt.

Piva Alberto és Maini Armendo személyzeti anyaga

[11]

Tovább a galéria oldalára [12]

Az irat jelzete: MNL OL Z 1327-26 – Eredeti, gépelt.

Következtetések és kitekintés napjainkra

Magyarországon a két világháború közötti időszakban nem beszélhetünk olasz diaszpóráról, [10] sokkal inkább munkaerőpiaci vándorlásról, ahogyan ezt az 1930. évi népszámlálás statisztikai táblái és a két vállalat személyzeti anyagából publikált forrásokból látni lehet. Az olasz állampolgárok esetében csekély mértékű volt a Magyarországot célzó elvándorlás, szemben a Csehszlovákiából vagy a Romániából érkezettekkel, akiknek magas számaránya a KSH adattábláiból leszűrhető. Azon olaszok, akik hazánkba érkeztek, részben Fiume városából származtak és az első világháborús határmeghúzókat követve érkeztek ide, kisebb részük viszont az 1930-as években megélénkült magyar–olasz gazdasági és diplomáciai kapcsolatok hatására telepedett le – még ha csak átmenetileg is – Magyarországon.

Napjainkban, 2010–2019 között, a Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján évente több száz olasz vándorol be Magyarországra, számarányuk természetesen így is elmarad a román, német és szlovák állampolgárokéhoz viszonyítva, ugyanakkor mégis mérhető intenzitással érkeznek Magyarországra. [11]

[1] Magyar Statisztikai Közlemények, 83. kötet, 1932, 1–4. (https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1930_01/?pg=4&layout=s) [13]

[2] PENKA PEJKOVSKA-DEMETER GÁBOR: A bevándorlók és munkaerőpiaci beilleszkedésük a két világháború közötti Magyarországon. *Történelmi Szemle*, 2017. 2. sz. 261–281.

[3] Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban MNL OL), Gyűjtemények (VI. osztály) (továbbiakban: MNL OL XXXII.), Központi Statisztikai Hivatal levéltára (továbbiakban: MNL OL XXXII-23), Népszámlálások feldolgozási táblái (továbbiakban: MNL OL XXXII-23-h-F-1930).

[4] PENKA-DEMETER: i. m.

[5] MNL OL XXXII-23-h-F-1930-9.

[6] ZÁVOCZKI ADRIENN: A Duce első magyarországi mellszobra. *Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, A hét dokumentuma*, 2016. 12. 12. https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/a_duce_első_magyarországi_mellszobra [14]

[7] Romanelli személyzeti anyagát már korábban közzétettük. ZÁVOCZKI ADRIENN: Guido Romanelli olasz alezredes magyarországi tevékenysége. *Archivnet*, 2017. 6. sz. <https://archivnet.hu/guido-romanelli-olasz-alezredes-magyarorszag-tevekenysege> ^[15]

[8] Az 1911. évi VI. törvény cikk értelmében a bitumenes anyagok, az ásványolaj és a földgáz kutatási és bányaművelési joga az államot illette meg, ugyanakkor az állam ezt a jogát átruházhatta gazdasági társaságra is.

[9] Az *államosítás előtt működött ásványolajfinomító vállalatok repertórium*a. Bp., 2003, 169–170.

[10] A diaszpóráról lásd <https://www.korosiprogram.hu/diaszpora> ^[16]; https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/2019/05/Kov%C3%A11csE_Elm%C3%A9leti-keretek-a-diaszp%C3%B3ra-politik%C3%A1k-vizsg%C3%A1lat%C3%A1hoz.pdf ^[17]

[11] Vö. https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wvn005b.html ^[18]

Címkék:

[Olaszország](#) ^[19]

[bevándorlás](#) ^[20]

[gazdaság](#) ^[21]

[vállalatok](#) ^[22]

[két világháború közötti korszak](#) ^[23]

Kiadás: 20. évfolyam (2020) 4. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/olasz-allampolgarok-magyarorszagon-a-ke-t-vilaghaboru-kozott>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/olasz-allampolgarok-magyarorszagon-a-ke-t-vilaghaboru-kozott>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/kozponti_statistikai_hivatal_epulet_forras_vasarnapi_ujzag_1898_2_szam_0.jpg

[3] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/obudai_raktar.jpg

[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-1930-evi-nepszamlalas-kimutatasa-a-pest-pilis-solt-kiskun-megyeben-elo-kulfoldi-honosokrol/kep1.jpg>

[5] <https://www.archivnet.hu/az-1930-evi-nepszamlalas-kimutatasa-a-pest-pilis-solt-kiskun-megyeben-elo-kulfoldi-honosokrol>

[6] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-1930-evi-nepszamlalas-kimutatasa-a-budapesten-elo-kulfoldi-honosokrol/kep2.jpg>

[7] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/az-1930-evi-nepszamlalas-kimutatasa-a-budapesten-elo-kulfoldi-honosokrol/kep3.jpg>

[8] <https://www.archivnet.hu/az-1930-evi-nepszamlalas-kimutatasa-a-budapesten-elo-kulfoldi-honosokrol>

[9] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/negyeesws.jpg>

[10] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/kep_5.jpg

[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/piva-alberto-es-maini-armendo-szemelyzeti-anyaga/kep6.jpg>

[12] <https://www.archivnet.hu/piva-alberto-es-maini-armendo-szemelyzeti-anyaga>

[13] https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1930_01/?pg=4&layout=s

[14] https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/a_duce_elso_magyarorszag_i_mellszobra

[15] <https://archivnet.hu/guido-romanelli-olasz-alezredes-magyarorszag-tevekenysege>

[16] <https://www.korosiprogram.hu/diaszpora>

[17] https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/2019/05/Kov%C3%A11csE_Elm%C3%A9leti-keretek-a-diaszp%C3%B3ra-politik%C3%A1k-vizsg%C3%A1lat%C3%A1hoz.pdf

[18] https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wvn005b.html

[19] <https://www.archivnet.hu/cimkek/olaszorszag>

[20] <https://www.archivnet.hu/cimkek/bevandorlas>

[21] <https://www.archivnet.hu/cimkek/gazdasag>

[22] <https://www.archivnet.hu/cimkek/vallalatok>

[23] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ke-t-vilaghaboru-kozotti-korszak>